

Boşanma Süreçlerinin Lise Öğrencilerinin Akademik ve Mesleki Tercih Durumlarına Etkisinin İncelenmesi

Investigation of the Effect of Divorce Processes on the Academic and Vocational Preference Situations of High School Students

Yücel Korkmaz¹

¹Sorumlu yazar, Dr, Sosyal Hizmet Anabilim Dalında Doktorasını Tamamladı, yucelkorkmazyk@hotmail.com, (<https://orcid.org/0000-0002-3355-3117>)

Geliş Tarihi: 21.06.2023

Kabul Tarihi: 07.12.2023

ÖZ

Bu araştırma boşanma süreçlerinin öğrenciler üzerindeki akademik ve mesleki tercih durumlarına etkilerinin geniş bir perspektiften aktarılmasını amaçlamaktadır. Bundan dolayı nitel araştırma yöntemi ve yarı yapılandırılmış mülakat tekniği tercih edilmiştir. Çünkü yapılan çalışmalar boşanma sonrası ve nicel yöntemle yapıldığından dolayı bu araştırma nitel yöntemle ve boşanma süreçlerine vurgu yapması bakımından önemlidir. Araştırma çalışma grubu İstanbul'un farklı ilçelerindeki liselerden zincir örnekleme yöntemiyle oluşturulmuştur. Bu bağlamda okul müdürleri üzerinden rehber öğretmenlere onlardan ise çalışmaya dahil olan 10 öğrenci ve annelerine ulaşılarak mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler MAXQDA analiz programı kullanılarak içerik ve betimsel analizleri yapılmıştır. Araştırmanın öne çıkan sonuçlarına göre, boşanmanın öğrencilerin akademik ve mesleki durumuna etkileri kısa zamanlı olumsuz etki, uzun zamanlı olumsuz etki ve olumlu etki olmak üzere üç şekilde ifade edilebilir. Bu bağlamda boşanma süreçlerinin sağlıksız yürütülmesi öğrencileri kısa süreli olumsuz etkilemektedir. Bu durum sorunların çözümü ve boşanma olayının kabullenilmesiyle son bulmaktadır. Ancak boşanmaya bağlı olarak aile üyelerinin yaşadığı sosyal ve ekonomik zorluklar öğrencileri uzun zamanlı olumsuz etkilemektedir. Son olarak huzursuz aile ortamından ayrılan çocukların tek ebeveynli huzurlu aile ortamına geçtiklerinde daha başarılı oldukları bulgusu edinilmiştir. Sonuç olarak literatürdeki araştırmalara göre boşanma öğrenciler açısından genelde olumsuz bir durum olarak ifade edilmektedir. Ancak bu araştırmaya göre boşanma süreçlerinin sağlıklı yürütülmesi öğrencileri olumlu, sağlıksız yürütülmesi durumunda ise öğrencileri olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Boşanma süreci, öğrenci motivasyonu, akademik durum, mesleki beklenti.

ABSTRACT

This research aims to convey the effects of divorce processes on students' academic and professional preferences from a broad perspective. Therefore, qualitative research method and semi-structured interview technique were preferred. Because the studies were conducted after the divorce and with a quantitative method, this research is important in terms of emphasizing the qualitative method and the divorce processes. The research study group was formed by chain sampling method from high schools in different districts of Istanbul. In this context, interviews were conducted through school principals, guidance counselors, and 10 students and their mothers who were included in the study. The obtained data were analyzed content and descriptively using the MAXQDA analysis program. According to the prominent results of the research, the effects of divorce on the academic and professional status of students can be expressed in three ways as short-term, long-term and positive. In this context, the unhealthy conduct of divorce processes affects

students negatively for a short time. This situation ends with the resolution of the problems and the acceptance of the divorce case. However, the social and economic difficulties experienced by family members due to divorce affect students negatively for a long time. Finally, it was found that children who left the restless family environment were more successful when they moved to a single-parent peaceful family environment. As a result, according to the studies in the literature, divorce is generally expressed as a negative situation for students. However, according to this research, it was concluded that if the divorce processes are carried out in a healthy manner, it affects the students positively, and if it is carried out in an unhealthy manner, it affects the students negatively.

Keywords: Divorce process, student motivation, academic status, professional expectation.

GİRİŞ

Aile, iletişimin, sosyalleşmenin, bireysel ve toplumsal kuralların çocuklara öğretildiği ve çocuklar tarafından model alındığı ilk kurumdur (Öztürk, 2023). Bu kurumun tüm fonksiyonlarının sağlıklı işleyişe sahip olması aile bireylerinin ruh ve beden sağlıklarına olumlu yansımaktadır (Erol & Sezer, 2015). Ancak günümüz toplumlarında aile kurumunun iç ve dış nedenlerden dolayı zarar görmesi aile bireylerini maddi ve manevi olarak etkilemektedir (Yaylalı, 2022). Bu durumun sonucunda toplumsal ya da özel sebeplerden dolayı evlilik birlikteliğini sürdürmeyen eşlerin boşanmasıyla aile üyeleri dağılmaktadır (Yanar & İlhan, 2022).

Son yıllarda sosyal ve ekonomik nedenler dolayı evlilik oranları azalırken boşanma oranlarının artarak devam etmesi aile bireylerini birçok yönden etkilemektedir (Güler & Kalafat, 2022). Bu bağlamda Türkiye’deki araştırma verileri de boşanma oranlarının her geçen yıl arttığını göstermektedir. Örneğin Türkiye İstatistik Kurumu 2018 yılında boşanma oranı 1.75 iken 2022 yılında bu oran 2.13 olmuştur (TÜİK, 2018-2022). Boşanma oranlarındaki artışlar toplum ve aile yapısına zarar vererek aile bireyleri arasındaki ilişkileri de olumsuz etkilemektedir (Kaya & Tan Eren, 2020). Ayrıca psikolojik, sosyolojik ve ekonomik problemler ortaya çıktığı ve aile üyelerinin yaşam düzenlerini, çevrelerini ve ekonomik durumlarını etkilediği gibi çocukları da akademik yönden etkilemektedir (Kahraman, 2016). Bundan dolayı aile bireylerinin değişen düzenlerini yeni bir düzene koymak her aile bireyi için zorlu bir süreç olmaktadır (Arslan, 2018).

Ailenin bütün ve işlevsel olması çocuklar için çok önemlidir. Çünkü çocukların hayata ve topluma ait teorik ve pratik bilgileri öğrendiği ilk yerdir. Aile çocuğun yetişmesi ve bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasıyla birlikte çocuğun kişilik ve kimlik kazanmasıyla sosyalleşmesi ve topluma uyum sağlaması bakımından da önemlidir (Alkan, 2018). Ayrıca ailenin çocuğa vereceği ilk eğitimin niteliği ve kalitesi çocuğun gelecek yaşantısında okul ve meslek hayatını etkilediği gibi aile ve toplumsal hayatını da etkilemektedir (Binbaşıoğlu, 2000).

Literatürdeki birçok araştırmaya göre aile, çocuğun eğitimi ve akademik başarısı üzerinde çok etkilidir. Çünkü anne ve baba ile olumlu ilişkisi olan öğrencilerin akademik başarı durumunun iyi olduğu belirtilirken anne ve baba ile olumsuz ilişkisi olan öğrencilerin akademik başarı durumunun düşük olduğu belirtilmiştir (Dalkılıç, 2006). Bu bağlamda okulda başarısız olan 7 ve 17 yaşları arasında toplam 50 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen araştırma verilerine göre %66’sının babaları çocuklarına zaman ayırmadığı, %44’nün ise ailesinde anne ve baba ilişkilerinin kötü olduğu belirtilmektedir (Akça, 1997). Yapılan başka bir araştırmada ise 14-19 yaş aralığında, anne ve babasıyla birlikte yaşayan öğrencilerin okula isteyerek gitme oranı %96,47 iken anne ve babası ayrı olan öğrencilerde bu oranın %60 olduğu belirtilmektedir (Sönmez, 2001).

Aile faktörünün çocuk eğitimi üzerindeki önemini gösteren bir araştırmada tam aileye sahip öğrencilerin karnesinde “zayıf” olmayan oranı %77,4 iken parçalanmış aile sahip öğrencilerde bu oran %55,1 olduğu görülmektedir (Alkan, 2014). Ayrıca Aslıhan’ın (1998) yaptığı araştırma verilerine göre tam aileye sahip çocukların parçalanmış aileye sahip çocuklara göre akademik başarı durumlarının daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Bu bağlamda Şentürk’ün (2006) yaptığı

araştırmaya göre de parçalanmış aileye sahip 280 öğrenci ile tam aileye sahip 280 öğrencinin son karnelerine üzerinden karşılaştırma yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre karnesinde hiç zayıf olmayan öğrenciler genelde tam aileye sahip iken üç ve daha fazla zayıf olan öğrenciler ise boşanma ve ölüm nedeni ile parçalanmış aile çocukları olduğu görülmüştür.

Boşanma öncesi ve sürecinde yaşanan kriz ve çatışmalar çocuklar üzerinde kısa ve uzun zamanlı ciddi sorunlara neden olurken boşanma sonrası anne ve baba gözetimi ve desteklerinde azalma olduğundan çocuklarda akademik düşüş ve kötü davranışlarda artma olmaktadır (Amato & Keith, 1991). Bu sorunların başında davranış bozuklukları ve akademik başarısızlıklar gelmektedir (Kahraman, 2016). Yapılan bir araştırma verilerine göre anne ve babası boşanmış ergenlerin öz saygılarının düşmesi, kaygı ve öfke düzeylerinin artması, akademik başarılarının düşmesine ve daha fazla sınıf tekrarı yapmalarına neden olmaktadır (Altuntaş, 2012). Kısaca aile yapısı ve eşler arasındaki tartışma ve kavgalar öğrencinin akademik durumuna olumsuz etki etmektedir (Yıldırım, 1998).

Dünyada yapılan araştırma verilerine göre öğrencinin akademik başarısında aile faktörünün önemli bir rolü olduğu vurgulanmıştır (Sağlam, 2016). Ancak boşanmış aileye sahip her öğrenci başarısız olacak diye bir varsayım doğru değildir. Çünkü anne ve babası boşanmış bazı öğrencilerin kişisel sorumluluklarının arttığı düşüncesi ile daha erken yaşta kişisel ve ailevi sorumluluklar üstlenmektedir. Bu durum onların özgüven duygusunu artırarak sosyal ve sorumluluk sahibi bir birey haline getirmektedir (Emery, 2013). Ayrıca Özcan'ın (2018) ergen öğrenciler üzerine yaptığı araştırma verilerine göre de anne ve babası evli ya da boşanmış olmasının ergenin sosyal destek puanlarını ve başarı puanlarını değiştirmediği bulunmuştur. Buradan hareketle boşanmanın bazı ergen öğrenciler üzerinde olumlu bazı ergen öğrenciler üzerinde ise olumsuz etkileri olabilmektedir.

Bu araştırma boşanma süreçlerinin öğrenciler üzerindeki akademik ve mesleki tercih durumlarına etkilerinin geniş bir perspektiften aktarılmasını amaçlamaktadır. Bu bağlamda literatürde Kahraman (2016), Yanar ve İlhan (2022) yaptığı çalışmalar boşanma sonrası üzerine genelde tek durum ya da Arslan'ın (2018) yaptığı çalışma gibi nicel yöntemle yapıldığından dolayı bu araştırmanın boşanma süreçlerine vurgu yapması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Buradan hareketle çalışmada boşanma süreçlerinin lise öğrencilerinin akademik ve mesleki tercih durumlarına etkilerinin öğrenci ve anne deneyimlerine göre incelenmesi bağlamında aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır.

1. Boşanma öncesi öğrencinin akademik ve mesleki beklenti durumu nasıldır?
2. Boşanma sırasında öğrencinin akademik ve mesleki beklenti durumu nasıldır?
3. Boşanma sonrasında öğrencinin akademik ve mesleki beklenti durumu nasıldır?

YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada amaca hizmet edecek şekilde nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalar sosyal bilimler söz konusu olduğunda psikolojik ve sosyal olgularla ilgili daha detaylı bilgi sağlama ve geleneksel yöntemlerle zor sorulara cevap bulmak bakımından nicel araştırmalara göre öncelikli bir yöntemdir. Bu durum nitel araştırmanın nicel araştırmalara göre daha bilimsel olduğu anlamına gelmez çünkü her iki araştırmanın da güçlü ve zayıf yönleri vardır (Büyüköztürk ve Diğerleri, 2020).

2.2. Katılımcıların Belirlenmesi ve Çalışma Grubu

Araştırma sürecinde öncelikle Sabahattin Zaim Üniversitesi Etik Kuruludan 23.10.2020 tarihinde onay alınarak sonrasında ek dosyalarla birlikte İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğünden

izin talep edilmiştir. İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 16.12.2020 tarihli izni ve yönlendirmesinden sonra, alt ve orta sosyo-ekonomik düzeylerdeki çevrelerde bulunan resmi okullardaki liselerin müdürleri ile iletişime geçilerek çalışma için okullardan izin talep edilmiştir. Bu bağlamda İstanbul'da farklı ilçelerden ve rehber öğretmenleri olan okulların seçilmesine özen gösterilmiştir. Araştırma sürecinde belirlenen bazı okulların yönetimi konunun mahremiyetinden dolayı çalışmaya izin vermemiştir. Bazı okulların yönetimi ise izin vermesine rağmen rehber öğretmenin böyle bir çalışma içine girmek istememesinden dolayı veya rehber öğretmenin boşanma vakası çalışmamış olmasından dolayı o okullarda çalışma yapılamamıştır. Ayrıca okul yönetimi ve rehber öğretmenin iznine rağmen bazı veli ve öğrencilerin konunun mahremiyetinden dolayı çalışmaya katılmak istememelerinden dolayı o okullarda da çalışma yapılamamıştır. Bundan dolayı birçok okul ile iletişime geçilerek olumlu olan 10 okulun rehber öğretmenleri aracılığıyla ulaşılan ve katılma konusunda gönüllü olan 10 öğrenci ve anneleriyle mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada evren ve örneklem yerine gönüllü çalışma grubu belirlenmiştir. Çalışma grubu İstanbul'daki devlet liselerinde öğrenim gören anne ve babası boşanmış 10 öğrenci ve onların annelerinden oluşmaktadır. Çalışmada zincir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Zincir örnekleme yöntemi "bu konu üzerinde kimler ile görüşmemi önerirsiniz" sorusu üzerinden ilerlemektedir. Bu bağlamda gerekli izinler doğrultusunda önce okul müdürüne ulaşılarak çalışma için izin talep edilmiştir. Kabul eden müdürler ise rehber öğretmene yönlendirme yapmıştır. Rehber öğretmen ise çalışmaya uygun öğrenciye onun uzrından anneye yönlendirme yapmıştır. Sürecin sonunda gönüllü öğrenci ve anneler ile çalışma grubu oluşmuştur.

2.3. Katılımcı Öğrenci ve Anne Profilleri

İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı farklı liselerde okuyan anne ve babası boşanmış 10 öğrenci ve bu öğrencilerin anneleri ile yapılan yarı yapılandırılmış mülakat yapılarak boşanmanın öğrencinin akademik ve mesleki tercih durumuna etkileri üç süreçte ortaya konulmaktadır. Araştırmaya katılan katılımcıların bilgilerinin gizliliğinden dolayı isim yerine kodlama yöntemi kullanılmaktadır.

Araştırmanın veri analizlerine geçmeden önce yarı yapılandırılmış mülakat görüşmesi gerçekleştirilen katılımcıların demografik bilgileri verilmektedir. Bu doğrultuda katılımcı öğrencilerin yaşadığı ilçesi, cinsiyeti, yaşı, sınıfı, kardeş sayısı ve alanı gibi bilgiler yer almaktadır (Tablo 1). Daha sonra katılımcı annelerin yaşadığı ilçesi, mezuniyeti, yaşı, çocuk sayısı, meslek ve çalışma durum bilgileri yer almaktadır (Tablo 2).

Tablo 1

Katılımcı Öğrenci Bilgileri

	Kod	İlçe	Cinsiyet	Yaş	Sınıf	Kardeş	Alan
Katılımcı	KÖ1	Ataşehir	Kadın	18	12	1	Sayısal
Katılımcı	KÖ2	Zeytinburnu	Kadın	17	12	2	Eşit Ağırlık
Katılımcı	KÖ3	Bahçelievler	Kadın	17	12	1	Sayısal
Katılımcı	KÖ4	Güngören	Kadın	16	11	1	Sayısal
Katılımcı	KÖ5	Bakırköy	Kadın	15	9	1	Eşit Ağırlık
Katılımcı	EÖ6	Tuzla	Erkek	18	12	1	Eşit Ağırlık
Katılımcı	EÖ7	Kadıköy	Erkek	17	12	2	Eşit Ağırlık
Katılımcı	EÖ8	Eyüp	Erkek	17	12	-	Sayısal
Katılımcı	EÖ9	Esenler	Erkek	16	11	2	Eşit Ağırlık
Katılımcı1	EÖ1	Pendik	Erkek	16	10	1	Sayısal

* Kız öğrenciler; KÖ1, KÖ2, KÖ3, KÖ4, KÖ5 olarak kodlanırken erkek öğrenciler ise EÖ6, EÖ7, EÖ8, EÖ9, EÖ10 olarak kodlanmaktadır.

Görüşmeye katılan öğrencilerin lise öğrencileri olmaları, İstanbul'da bir okulda okumaları, anne ve babasının boşanmış olmasına dikkat edilerek belirlenmiştir.

Tablo 2*Katılımcı Anne Bilgileri*

	Kod	İlçe	Mezuniyet	Yaş	Çocuk Sayısı	Meslek	Çalışma Durumu
Katılımcı 1	A1	Ataşehir	Lise	40	2	Ev Hanımı	Çalışmıyor
Katılımcı 2	A2	Zeytinburnu	İlköğretim	40	3	Pasta Ustası	Çalışıyor
Katılımcı 3	A3	Bahçelievler	Lise	39	2	İşletmeci	Çalışıyor
Katılımcı 4	A4	Güngören	Lise	39	2	Muhasebe	Çalışıyor
Katılımcı 5	A5	Bakırköy	İlköğretim	34	1	Mağazacı	Çalışıyor
Katılımcı 6	A6	Tuzla	Lise	43	2	İşletmeci	Çalışıyor
Katılımcı 7	A7	Kadıköy	Üniversite	42	3	Öğretmen	Çalışıyor
Katılımcı 8	A8	Eyüp	Lise	41	1	Kreş	Çalışmıyor
Katılımcı 9	A9	Esenler	İlköğretim	45	2	Temizlikçi	Çalışıyor
Katılımcı10	A10	Pendik	Lise Terk	40	2	Ev hanımı	Çalışmıyor

*Anne katılımcılar; A1, A2, A3...A10 şeklinde kodlanmıştır.

Araştırmada annenin tercih edilmesi, annenin çocuğu doğrudan gözlemleyen kişi olması ve süreci çocukla birlikte yaşamasından gözlemleri önemlidir. Ayrıca boşanma sonrasında çocuklar genelde anneye birlikte yaşadıklarından anne, araştırma açısından önem arz etmektedir.

2.4. Veri Toplama Aracı

Nitel araştırma yönteminde veri toplama aracı olarak en çok kullanılan tekniklerden biri olan mülakat tekniği tercih edilmiştir. Bu bağlamda mülakat soruları dikkatli bir şekilde ve üç farklı uzmanın (sosyolog, psikolog ve eğitimci) görüşü ve kontrolleri sonucunda oluşturuldu. Daha sonra deneme mülakatları dokuz sorudan oluşan iki farklı görüşme formu şeklinde hazırlanmıştır. Bu iki form eşinden boşanmış iki anne ve anne ve babası boşanmış iki öğrenci üzerinden görüşmeler yapılarak soruların niteliği artırılmıştır. Ön görüşme sonrası bazı soruların niteliği geliştirilerek boşanma öncesi, boşanma süreci ve boşanma sonrası olmak üzere her süreç için katılımcılara üçer sorudan toplam dokuz durum tanımlayıcı soru sorulacak şekilde formlar hazırlanmıştır. Hazırlanan iki farklı “yarı yapılandırılmış öğrenci görüşme formu” ve “yarı yapılandırılmış anne görüşme formu” form tekrar uzman kontrolünden geçtikten sonra görüşmeler yapılmıştır. Katılım gönüllü esasına göre olduğundan katılmayı kabul eden öğrenci ve annelere gerekli bilgilendirme yapılarak kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler yüz yüze ve Covid-19 salgını nedeniyle online yapılmıştır. Çünkü gözlem değerlendirmeye dahil edilmediğinden yüz yüze ya da online olması önemli değil önemli olan katılımcıların yapılandırılmış mülakat sorulara verdiği cevaplardır. Ayrıca her katılımcının konuşmaları ses kaydına alınmış ve yaklaşık 40 dakika sürmüştür.

Mülakat tekniklerinden yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinin tercih edilmesinin nedeni katılımcılardan derinlemesine bilgi alınması, serbest sohbet ortamının oluşması, doğru ve tam cevap alınabilmesi ve olumsuzlukları bertaraf ederek katılımcının ilgi ve görüşlerinin sağlıklı bir şekilde ortaya çıkarılmasıdır (Balcı, 2001). Ancak mülakat tekniği ilk etapta karşılıklı iletişime bağlı olarak kolay bir veri toplama aracı olarak görülse de karşılıklı anlayış, saygı, hoşgörü ve sağlıklı bir ilişki olmadığı durumlarda araştırmacı ve katılımcı arasında olumsuz bir ilişkiye dönüşmesinden dolayı amacına hizmet etmeyen bir iletişim kirliği haline de gelebilmektedir (Çiçekli, 2019).

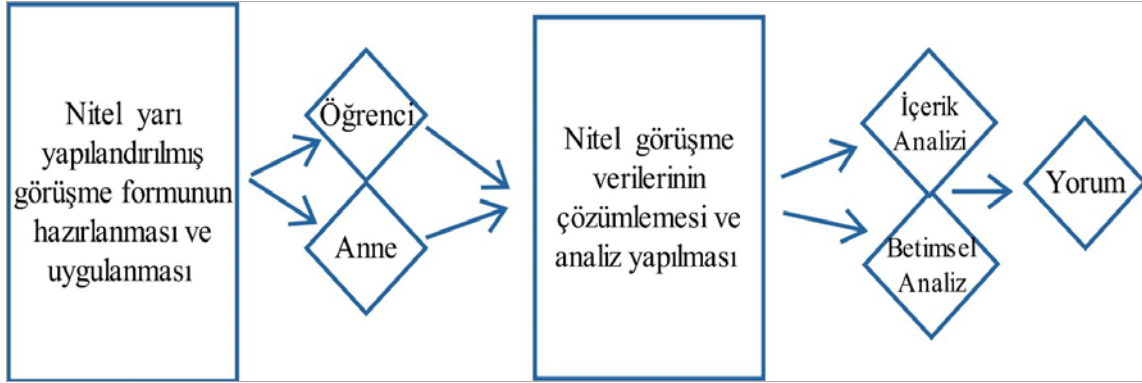
2.5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Nitel araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanarak gönüllü 10 öğrenci ve bu öğrencilerin anneleri ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Daha sonra kayıt alınan görüşme verilerinin çözümlemesi yapılarak verilerin düzenlenmesi ve sınıflandırılması yapılmıştır. Literatür ve araştırma soruları doğrultusunda elde edilen veriler üzerinden temalar ve kodlar

oluşturulmuştur. Temalar süreçler baz alınarak oluşturulurken kodlar ise sorular üzerinden, altkodlar ise sorulara veriler cevapların analizi sonucunda ortaya çıkmıştır. Ayrıca her süreç için tema altında kod ve altkodlar MAXQDA nitel veri analiz programına kodlanmıştır. Bu kodlar MAXQDA programında tekrar tekrar kontrol edilerek güvenilirliği artırılmıştır. Daha sonra MAXQDA programında elde edilen sonuçların içerik ve betimsel analizleri yapılarak aktarılmıştır.

Şekil 1

Araştırmada İzlenen Yol

Nitel araştırmalarda verilerin analizinde genelde iki analiz yöntemi kullanılmaktadır. Bunların ilki betimsel analiz ikincisi ise içerik analizidir. Betimsel analizde araştırmada elde edilen veriler daha önceden belirlenen tema ve kategorilere göre düzenlenir ve yorumlanır (Yıldırım & Şimşek, 2013). İçerik analizinde ise veriler derin bir analize tabi tutularak farklı tema ve kavramlara ulaşmaya çalışılır. İçerik analizinde amaç birbirine benzer verileri birtakım kavram ve temalar halinde belirli bir biçimde düzenleyerek okuyucunun anlayacağı şekilde yorumlamak ve aktarmaktır (Baltacı, 2019).

BULGULAR

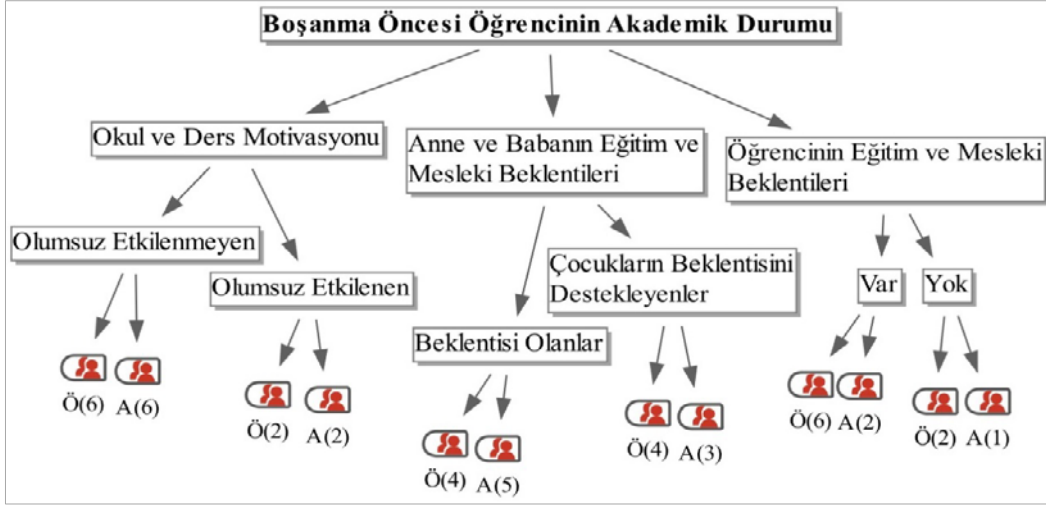
Bu başlık altında boşanmanın öğrencinin akademik ve mesleki tercih durumuna etkilerine ilişkin araştırma bulgularına yer verilmektedir. Bu bağlamda “boşanma öncesi”, “boşanma sırası” ve “boşanma sonrası” elde edilen verilerin betimsel ve içerik analizleri yapılmıştır. Sonrasında araştırma soruları çerçevesinde ana başlıklar altında kod ve alt kod şeklinde veriler aktarılmaktadır.

3.1. Boşanma Öncesi Öğrencinin Akademik Durumu

Boşanma öncesi dönemde anne ve baba arasındaki problemler, sıkıntılar ve huzursuzluklar çocukları olumsuz etkilemektedir. Bundan dolayı okul ve derslerine motive olamayan öğrencilerin akademik olarak etkilenmektedir. Ancak bazı öğrenciler ise aşağıdaki verilere göre olumsuz etkilenmediği anlaşılmaktadır.

Şekil 2

Boşanma Öncesi Öğrencinin Akademik Durumu

Okul ve ders motivasyon durumu

Aile ortamı çocukların okul ve ders motivasyonu üzerinde önemli rol oynamaktadır. Bundan dolayı huzurlu bir aile ortamı öğrencilerin akademik gelecekleri açısından önemlidir.

Boşanma öncesi dönemde derslerim ve motivasyonum gayet iyiydi. Boşanma kararı ile de bir değişiklik olmadı. (EÖ7)

10. sınıfta bu olay olmuştu. Benim 11 ve 12. sınıfta etkilenmem gerekiyordu. 9 ve 10'da birinci idim zaten işte o olay olduktan sonra 1-2 ay etkilendim ama oda öyle derslerimi etkileyecek seviyede değildi. (EÖ6)

O zaman 7 veya 8. sınıfa gidiyordum. O zamanda herhangi bir sıkıntı yaşamadık ders ve okul başarısı gayet iyiydi. (A3)

Araştırma bulgularına göre anne ve babanın boşanma durumu genelde çocukların okul ve derslerine olumsuz etki etmemektedir. Ancak aile ortamında anne ve baba arasında yaşanan sıkıntılardan dolayı huzursuz olan bazı çocukların okul başarısı ve derslerinin olumsuz etkilendiği anlaşılmaktadır.

Derslerim normaldi. Çalışıyordum ama evde sürekli çok kavga olduğu için verimli bir şekilde çalışamıyordum. Bundan dolayı okul motivasyonum düşüktü. (KÖ4)

Derslerim baya baya iyiydi. O süreçte yavaş yavaş düştü bunun anne ve babamın boşanması ile alakası var mı? Olabilir fakat emin değilim. (EÖ8)

Oğlumu sabah kaldırıp dersin başına dikmezsem ders çalışmıyor ve derslere katılmıyor yani ders motivasyonu yüksek değil, benim iteklememle oluyordu. (A6)

Anne ve babanın eğitim ve mesleki beklentileri

Boşanma öncesi süreçte anne ve babalar çocuklarının eğitim ve meslek hayatlarına yönelik beklentilerini yaşadıkları sıkıntılara göre şekillendirdikleri anlaşılmaktadır.

Annem başarılı olmamızı ve iyi bir meslek sahibi olmamız konusunda tavsiyelerde bulunuyordu ama babam çok karışmıyordu, beklentisi yoktu. Annem de meslek olarak söylemiyordu ama para kazandıracak bir meslek sahibi olmamı istiyordu. (KÖ3)

Boşanmadan önce oğlumun avukat olmasını istiyordum ama kızlarım daha küçüktü öyle bir düşünce yoktu. (A2)

Ben gerçekçi yaklaşıyordum. Kızım iyi bir çocuk, akıllı bir çocuk iyi bir yere geleceğini düşünüyorum kendi hedefleri yeterince büyük benim için okusunlar. Kendi ayakları üzerinde durmaları önemli öyle direk bir meslek adı yok. Şunu okuyun bunu okuyun gibi meslek benim için gözle görülür, zorlanmayacakları, para kazanacakları bir meslekleri olması yeterlidir. (A3)

Üzerinde baskımız oldu. Ben doktor olmasını istemiştım mesela. Şu an oğlumu kendi haline bıraktım. Fakat o boşanma döneminde çok baskı yaptım. (A8)

Büyük oğlumun üniversite okuyacağını çok düşünmüyordum. Ben o yüzden meslek lisesine yönelmiş istedim. Sağlık alanında da bir şeyler öğrensin bir insana faydası olsun diye sağlık meslek lisesine yönlendirdim. Bu oğlumdan biraz daha umutluyum. Algılaması öğrenmesi anlaması daha iyi ne olmak isterse kendisi bilir. Fakat ben bir şeyler yazsın topluma faydası olsun. Bizim gibi bir iz bırakmadan kimseye faydası olmadan yaşamasını istemiyorum. Çünkü benim imkanım yoktu ama onun var. (A10)

Araştırma bulgularından hareketle katılımcı annelerin kendi yaşadıkları problemlerden dolayı çocuklarının güçlü ve yüksek gelirli meslekleri seçmeleri yönünde tavsiyelerde buldukları görülmektedir. Ancak bazı anne ve babalar ise çocuklarının kararlarını destekledikleri anlaşılmaktadır.

Babamın o konudaki düşüncesi sen illaki bir şey yaparsın sana güveniyorum. Benim güzel bir meslek sahibi olacağını biliyordu çünkü okuldaki durumlarını biliyordu. Çok okul değiştirmeme rağmen çok hızlı uyum sağladığım için onun kafasında beklentisi böyleydi. Sen bir şey olursun ben sana güveniyorum. (EÖ6)

O konuda bana saygı duyuyorlardı. Ne istiyorsan onu ol dediler benim de sürekli hayallerim değişiyordu. İşte pilot olmak, doktor olmak gibi genelde ne dediysem tamam dediler. Genelde yönlendirme ve hiçbir zorlama olmadı. (EÖ10)

Benim bir beklentim yok. Her zaman ona söylediğim. Sadece iyi bir insan olup ekonomik olarak kendisine yetebileceği bir meslek sahibi olması yeterlidir. (A5)

Öğrencinin eğitim ve mesleki beklentileri

Boşanma öncesi dönemde çocukların gelecekteki eğitim ve mesleki beklentilerinin irdelendiği bu soru da bazı çocukların eğitimleri doğrultusunda hedefleri olduğu bazı çocukların ise daha popüler ya da daha yüksek hedefleri olduğu anlaşılmaktadır.

Benim hayalim şuydu 1. olabileceğimi 11. sınıfta gördüm. O yüzden onu hiç bırakmadım ki oldum. Beklentimde şuydu hukuk fakültesine gidip hakim olabilmektir. (EÖ6)

Güzel bir üniversite okumak güzel bir işe girip hayatımda kendi ayaklarım üzerinde durabilmek. (EÖ7)

Cumhurbaşkanlığı gibi yüksek hedeflerim vardı ama ailemden manevi destek alamayınca hevesim söndü şu an devlet memuru olmayı düşünüyorum. (EÖ9)

Oğlum boşanmadan önce avukatlık bölümünü okumayı düşünüyordu. (A6)

Ben öğretmen olmak istiyordum. Bazen de şarkıcı filan olmak istiyordum. (KÖ5)

Kızım bu konuda çok kararsızdı. Daha yeni yeni üniversiteye hazırlanıyor bu sene son senesi lisede daha yeni yeni kafasında oturuyor 2-3 aydır ne olmak istediği ile ilgili daha yeni duyuyorum daha öncesinde böyle bir kararı hayali meslek tercihi yoktu. (A3)

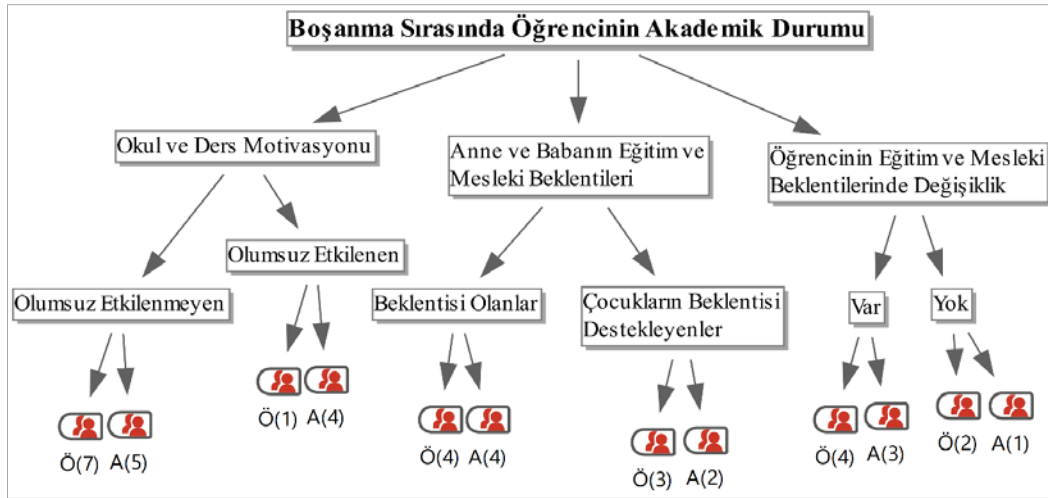
Araştırma verilerine göre bazı çocukların gelecekte gerçekçi hedefler doğrultusunda eğitim ve meslek beklentileri olduğu görülmektedir. Ayrıca çocukların meslek seçiminde anne ve baba desteğinin önemli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bazı çocukların eğitim ve meslek konusunda kararsız oldukları ya da popüler meslek beklentileri olduğu anlaşılmaktadır.

3.2. Boşanma Sırasında Öğrencinin Akademik Durumu

Bu süreçte çocukların akademik durumlarının olumlu/olumsuz etkilenmesi boşanma sürecinin sağlıklı ve sağlıklı yürütülmesi ile bağlantılıdır. Bundan dolayı anne ve babanın aralarındaki problemlerden çocukları uzak tutmaları önemlidir.

Şekil 3

Boşanma Sırasında Öğrencinin Akademik Durumu

Okul ve ders motivasyon durumu

Annem ve babam boşanmış, bir şeyler olmuş gibi kara kara düşünüyüm, somurtayım başka şeylere yöneleyim gibi bir kafada değildim direk neyse o şekilde derslerime odaklanmaya devam ettim. (EÖ6)

Babaları kaçınıcı sınıfa gittiğini bile bilmezdi hep ben ilgilenirdim. Yine ben başlarındaydım. Bundan dolayı bu süreçte çok etkilenmediler. (A10)

Araştırma verilerine göre bu süreçte bazı çocukların okul motivasyonları ve ders başarıları olumsuz etkilenmediği ifade edilmektedir. Ancak bazı katılımcı verilerine göre çocukların kısa süreli ders düşüşü yaşadıklarını bunun için de okuldan destek aldıkları belirtilmektedir.

Anne ve babamın boşanması benim derslerimde biraz düşüşe neden oldu. Bir de okul değiştirmeme neden oldu. (EÖ8)

İlk başta bir anda çok etkiledi. İlk matematik sınavından aldığı not beni çok şaşırttı ama sonrasında hızlı toparladı ve ikinci sınavda tekrar yüksek aldı. (A5)

Baba gittikten sonra hiç ders çalışmıyordu. Ödev yapmıyordu. Eve gelip sürekli uyuyordu. Okuldan ders konusunda uyarı geldi. Bende bu durumu okul rehber öğretmeni ile konuştum. Rehber öğretmenleri durumu öğrenince baya ilgilendiler. Bende babası gittiği için hiç baskı yapmadım. (A7)

Anne ve babanın eğitim ve mesleki beklentileri

Boşanma sırasında anne ve babanın çocuklarının eğitim ve mesleki tercihlerine yönelik beklentileri bir önceki sürece göre azaldığı anlaşılmaktadır. Çünkü bu süreçte anne ve baba daha çok kendi aralarındaki sorunlara odaklandıkları düşünülmektedir. Ancak çocuklarının kendi ayakları üzerinde durabilecekleri iyi bir meslek sahibi olmalarını da istemektedirler.

İkisi de kendimize yetebilecek işlere sahip olmamızı istiyorlardı. Kesin olarak söyledikleri bir meslek beklentileri yoktu. Bu süreçte farklı bir şey oluşturmadı. (KÖ3)

Meslek seçiminde çok baskı yaptığımı fark ettikten sonra kendi iradesine, düşüncesine bıraktım ve her zaman destekledim. Neyi istiyorsa onu olsun ben onun her zaman yanında olacağımı söyledim. (A8)

İleride çok iyi yerlerde olmasını isterim babasına muhtaç olmasını istemem. Bugün ben çalışıyorum yarın ne olur belli değil. (A9)

Bazı anne ve babalar meslek konusunda çocuklarının iyi yerlere gelmesini beklerken bazılarının meslek seçimini çocuklarına bıraktıkları görülmektedir. Ayrıca bu süreçte çocukların beklentilerini desteklediklerini, gelecek eğitim ve meslek konusunda çocuklarına baskı uygulamaktan kaçındıklarını ifade etmektedirler.

Annem bir şey olmamı istemiyor bana bırakmış zaten ben kendi kararımı veriyorum. Zaten sürekli değiştiriyorum. En son karar kıldığım veterinerlik idi. (KÖ4)

Ben meslek konusunda hiç baskı yapmadım tamamen ona bıraktım. (A7)

Öğrencinin eğitim ve mesleki beklentilerinde değişiklik

Araştırma verilerine göre boşanma sürecinde çocukların eğitim ve mesleki tercihlerinde olumlu/olumsuz yönde bir değişiklik olduğu görülmektedir. Bu bağlamda erkek çocukları ailenin ekonomik durumu kötü ise bir an önce çalışma hayatına katılarak aileye destek olmaya çalışmaktadırlar. Fakat kız çocuklarının ise okul başarısına odaklandığı anlaşılmaktadır.

Ben iyi bir yatılı okula gidecektim. Puanımda yüksekti fakat anne ve babamın boşanmasından dolayı ben bu kararımdan vazgeçtim. Çünkü annem yalnız kalmaması için eve yakın bir okula gittim. (EÖ8)

Bu süreçte oğlum bana 'ben İstanbul'u kazanırsam gönderir misiniz' dedi bende sen nereyi kazanırsan gönderirim dedim. Sanırım bu şehirden uzaklaşmak istediği için böyle bir karar almıştı. (A7)

Bu süreçte büyük oğlumda meslek değişikliği oldu. Normalde üniversiteye gitmeyi düşünüyordu fakat ekonomik sebeplerden dolayı meslek lisesine giderek çalışmaya başladı. (A10)

Yukarıdaki verilerin aksine bazı katılımcılar anne ve babasının boşanma sürecinde kendi eğitim ve mesleki beklentileri üzerinde herhangi bir değişiklik olmadığını belirtmektedirler.

Boşanmanın eğitimime ve mesleki düşünceme olumsuz etkisi olmadı. Bu süreçte öyle bir şey düşünmedim. (KÖ3)

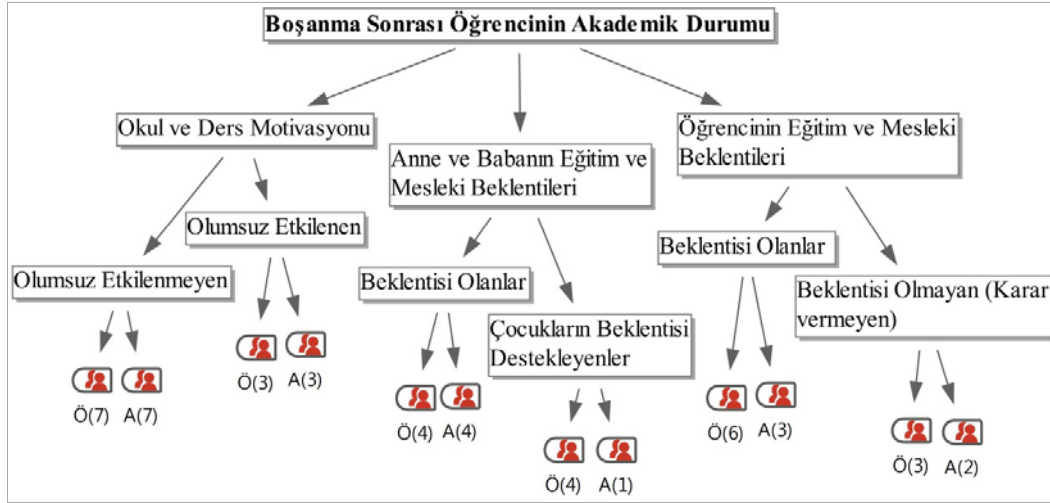
Bu sürecin çocukların eğitim ve mesleki düşüncelerinde herhangi bir etkisi olmadı. (A3)

3.3. Boşanma Sonrası Öğrencinin Akademik Durumu

Boşanma sonrası süreçte bazı çocukların yaşam düzenleri, okul ve sosyal çevreleri belirgin hale gelmektedir. Bu süreçte boşanmanın çocuklar üzerinde olumsuz etkilerinin azaldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 4

Boşanma Sonrası Öğrencinin Akademik Durumu

Okul ve ders motivasyonu

Boşanma sonrası çocukların okul ve ders motivasyonlarına olumsuz etkilerinin azaldığı bir süreçtir. Boşanma sonrası çocukların yaşamlarında olumlu yönde bir gelişme olduğu anlaşılmaktadır.

Ders başarımları ailem etkilemiyor. Zaten ben buna alıştım. Çalıştığımda güzel notlar alıyorum. Derslerim şu an çok iyi. (EÖ9)

Ders başarımları iyi ortalamam da iyi biraz motivasyonum düştü. Fakat anne ve babanın boşanması ile ders başarımlarımın pek bir alakası yok. (KÖ3)

Üniversite sınavına hazırlanıyorum. Çalışabiliyorum ama keşke lisede 3. Sınıfta daha çok çalışsaydım. Çok motiveyim hep pozitifim. Hep negatifleri üzerimden atıyorum. (KÖ2)

Çocuklarımı tanıdığım kadarıyla akıllı ve düzenli çalışan çocuklar ikisi de kendi sorumluluklarını biliyorlar motivasyonları iyi daha ben bugüne kadar onları bu konuda zorlamadım. (A3)

Araştırma sonuçlarına göre bu süreçte genelde çocuklar üzerinde anne ve babanın boşanma olayının olumsuz etkilerinin olmadığı görülmektedir. Ancak bazı çocuklarda ise anne ve babanın boşanması veya farklı nedenlerden dolayı okul ve ders durumunun olumsuz etkilendiği anlaşılmaktadır.

Şuan bazen derslerimde zorlanıyorum bunun onların boşanması ile ilgisi var mı bilmiyorum. (EÖ8)

Her öğrencide olduğu gibi biraz derslerimde sıkılmam var ama okulumu gerçekten çok seviyorum. Öğretmenlerimi de çok seviyorum. (EÖ10)

Şu an 11.sınıf. Geçen sene dersleri daha yüksekti ama şu an ergenlik sebebiyle olsa gerek "ben yaparım, ben hallederim" diyor. Dersleri biraz bozuldu. (A4)

Aslında başarılı ama sınavlara çok yansıtamıyor. Derslere kendini çok veremiyor. Dikkat dağınıklığı var ama çalışıyor. Sınavları bu yüzden o kadar iyi geçmiyor. (A8)

Ders başarısı şuan o kadar iyi değil biraz zayıf daha iyi olabilirdi. (A9)

Anne ve babanın eğitim ve mesleki beklentisi

Araştırma verilerine göre boşanma sonrası genelde anne ve babalar çocuklarının başarıları doğrultusunda eğitim ve mesleki tercihlerini desteklemektedirler. Ancak bazı anneler sosyal ve ekonomik yönden güçlü mesleki beklentileri vardır.

Annem her zaman nerde mutlu olmak istiyorsam orda olmamı ister. Anneme başka meslekte söylesem ona da okey der. Yani sen kendini nerde mutlu görmek istiyorsan orda ol. Fakat babama bakarsanız ben genetik mühendisliği düşündüğüm için babama kalsa yapamam edemem. Zaten babam hep karşı ne yapmak istersem isteyeyim. (KÖ1)

Annem ve babamda benim şuan düşündüğüm mesleğin bana yakışacağını söylüyorlar. Annem benim çok ikna edici biri olduğumu bildiği için özellikle bu meslek iyi olur diyor. İkisi de destekliyor. (KÖ5)

Bir meslek lisesinde okumasını istemiştım ama kendisi Anadolu lisesinde okumak istedi. Ben de kendisine çizmek istediği yolu destekliyorum. (A4)

İlla şu meslek olsun diye bir baskımız yok. Yaşı ilerledikçe de kendini derslere daha çok vermeye başladı daha ileriki yaşlarda derslerine daha çok vereceğini ona göre de meslek seçeceğini düşünüyorum. (A5)

Çocukların bu süreçte genelde ebeveyn baskısına maruz kalmadan eğitim ve mesleki düşünceleri doğrultusunda ilerlemeye çalıştıkları görülmektedir. Ayrıca annelerin meslek seçimini çocuklarına bıraktıkları ve onların düşüncelerini önemsedikleri anlaşılmaktadır. Ancak bazı annelerin kendi yaşadıkları sıkıntıları çocuklarının yaşamaması için onların güçlü ve kendine yetebilen meslekler tercih etmelerini istemektedirler. Özellikle boşanma süreci ve sonrası maddi ve manevi zorluk yaşayan anneler çocuklarının güçlü olmalarını, bol kazançlı meslek seçmelerini ve kendi ayakları üzerinde durmalarını istedikleri anlaşılmaktadır.

Annem 4 yıl okuma diyor hemen 2 yıllık oku çok güzel meslekler var hemen iş hayatına atıl diyor. Bir de annemin şöyle bir gayesi var çocuklarıma ev alayım eşlerine muhtaç olmasınlar diyor çünkü annem yoksul bir ailede doğup büyüdüğü için babama muhtaçlık vardı. (KÖ2)

Matematik zekası da sosyal zekası da çok iyi. Sürekli tarih okuyor. Ben onu akademisyen bir tarihçi olarak ya da çok merhametli bir doktor olarak hayal ediyorum. (A7)

Bürokrat olmasını isterim. Üst düzey bir rolde olsun. Kendi kendine yaşayan değil de birilerine faydalı olan güçlü bir insan olsun istiyorum. (A10)

Öğrencinin eğitim ve mesleki beklentileri

Boşanma sonrası dönemde boşanma olayının etkileri azaldığı için çocukların daha çok kendi eğitim ve meslek hayatlarına odaklanmaktadır. Ayrıca çocukların bu dönemde eğitim konusunda istekli ve başarılı olmalarının nedeninin anne ile birlikte yaşadıkları zorluklar ve kısa zamanda aileye destek olma düşüncesi olduğu düşünülmektedir.

Çok araştırdım ve düşüncem genetik mühendisi olmak. Gelecekte bilim insanı olup insanlar adına güzel şeyler yapmak istiyorum. insanların hayatına dokunabilecek onlara faydalı olabilecek işler yapmak istiyorum. (KÖ1)

Şuan savcı olmak istiyorum. Dava konularını seviyorum insanlara yardımcı olmak ve ikna edici bir yönüm var. (KÖ5)

İlk hedefim hukuk fakültesini kazanmak ama olmadı çeşitli sebeplerden dolayı diyelim. O zaman kendimde yöneticilik vasfı var bende hukuk olmadı kamu yönetimine giderim orda kaymakamlık var şuan böyle düşünüyorum. (EÖ6)

İnşallah ben akademisyen olmak istiyorum. Kafamda birkaç bölüm var bunlardan biri sosyoloji diğeri de kimya bu bölümlerden birinde akademisyen olmak istiyorum. (EÖ8).

Ben memuriyete girmek istiyorum. Annem bayağıdır yoruldu, yıllardır yükümüz onda. Bir an önce memur olup eve destek vermek istiyorum. (EÖ9)

Kızım savcı ya da psikolog olmak istiyor. Psikolog olmak ile ilgili bir görüşmem olmadı. (A3)

Katılımcıların verdikleri bilgilere göre öğrencilerin tercihleri sosyal bilimlerde hukuk, kamu yönetimi ve psikoloji alanında yoğunlaşırken sayısal alanda mühendisliğin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrenciler üzerinde boşanmanın olumsuz etkilerinin azaldığı ve kendi geleceklerine odaklandığı görülmektedir. Ancak bazı çocukların eğitim ve mesleki tercihlerini belirlemedikleri ya da sıklıkla karar değiştirdikleri anlaşılmaktadır.

Pilotluk hayalim askeri pilotluğa dönüştü daha sonra düztaban olunca o hayalim suya düştü. Şu an araştırıyorum daha karar vermedim. (EÖ10)

Büyüdükçe daha yeni yeni ders çalışmanın önemli olduğunu farkına vardığını fark ettim. Ben okumasından yanayım. Okuması için elimden geleni yapıyorum. Kendisi de kendini geliştirmek için okuması gerektiğini biliyor. Şu meslek bu meslek diye bir baskımız yok onun da karar verdiği bir meslek yok. (A5)

Oğlum sen ne düşünüyorsun diye bunu konuştum. Henüz karar vermediğini söyledi. Ben de hayat zor deyip ona tıptan bahsettim. Biraz materyalistçe oldu ama erkenden kesin maaş almaya başlayacağın iş bu. Tıbbi biraz araştır dedim. O da sonra bana geldi dedi ki anne araştırdım ama içim tıbbı hiç elvermiyor, çok zormuş gibi geliyor dedi. Ben de peki ne olacaksın dedim onu da bilmiyor. (A7)

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, anne ve babası boşanmış lisede öğrenim gören öğrencilerin boşanma öncesi, boşanma sırası ve boşanma sonrası süreçleri incelenmiştir. Bu üç süreç altında öğrencinin akademik durumu ve gelecekteki mesleki tercihleri irdelenmiştir. Ayrıca öğrenci ve annenin beklenti ve deneyimleri aktarılmıştır.

Araştırma bulgularına göre boşanma süreçlerinde öğrencilerin okul ve ders motivasyonları genelde olumsuz etkilenmediği anlaşılmaktadır. Ancak bazı öğrenciler süreçlerde anne ve baba kaynaklı sorunlar yaşadıklarını ifade etmektedirler. Bundan dolayı da okul ve ders motivasyonları olumsuz etkilenmiştir.

Boşanma süreçlerinde genelde anne ve baba çocuklarının gelecekteki eğitim ve mesleki beklentilerini destekledikleri anlaşılmaktadır. Ancak özellikle bazı anneler süreçte yaşadıklarından dolayı çocuklarının eğitim ve mesleki tercihlerinde beklenti içerisinde oldukları görülmektedir. Bundan dolayı çocuğunun güçlü ve bol para kazanabilecek meslek sahibi olmasını istemektedir.

Araştırma bulgularına göre öğrencilerin genelde başarıları doğrultusunda eğitim ve mesleki beklentileri olduğu görülmektedir. Ancak bazı öğrencilerin ise eğitim ve mesleki düşüncelerinin olmadığını ifade etmektedirler. Bazı öğrenciler ise mesleki tercih konusunda kararsız oldukları bulgusu edinilmiştir.

Araştırma bulgularına göre boşanma süreçlerinde öğrencinin akademik ve mesleki durumuna etkileri kısa zamanlı olumsuz etkileri, uzun zamanlı olumsuz etkileri ve olumlu etkileri olmak üzere üç şekilde ifade edilebilir. Bu durumu Amato & Keith (1991) boşanma süreçlerinde yaşanan kriz ve sorunlardan dolayı öğrenciler üzerinde kısa ve uzun zamanlı etkileri olduğu bulgusu desteklemektedir. Ayrıca Yanar ve İlhan (2022) boşanmanın çocukların yaşantılarını zorlayan ve onları birçok yönden etkileyen bir olgu olduğunu vurgulamaktadır.

Boşanma süreçleri sağlıklı bir şekilde yürütülmediği durumlarda öğrencilerin okul ve ders motivasyonlarının kısa zamanlı etkilenme durumunu Emery'nin (2013) "akademik yeterlilik" kavramı ifadesi desteklemektedir. Çünkü boşanmanın kısa zamanlı etkileri belirli bir zaman sonra öğrenciler tarafından anne ve babanın boşanma olayı kabullenilmesi ile ortadan kalkmaktadır. Ayrıca boşanma öncesi ve boşanma sırasında çocukların kısa süreli okul ve ders motivasyonları olumsuz etkilenirken boşanma sonrasında ise olumsuz etkilerin ortadan kalktığı bulgusu edinilmiştir.

Boşanmaya bağlı olarak yaşananlardan dolayı öğrencinin eğitim ve mesleki hayatına yönelik uzun zamanlı etkileri olmaktadır. Bu durumda anne ve babanın boşanmasından dolayı çocukların ve annenin yaşadığı sosyal ve ekonomik zorluklar çocukların eğitim ve meslek hayatlarında önemli değişikliklere neden olmaktadır. Ayrıca Güler ve Kalafat (2022) boşanma aile üyelerini geniş ve çeşitli alanlarda etkilediğini ifade etmesi bu durumu desteklemektedir. Örneğin annenin yaşadığı zorluklardan dolayı çocuğun erken yaşlarda işe başlaması, annenin baskısı ile daha kolay ve daha fazla para kazanacağı mesleklere çocukların yönlendirilmesi ve annenin ya da babanın yanında kalmak için okul ve şehir değişikliklerine maruz kalması gibi sebepler çocukların eğitim ve mesleki geleceklerinde önemli değişikliklere neden olmaktadır. Boşanmanın çocuklara olumsuz etkilerini Kahraman'ın (2016) yaptığı araştırmada desteklemektedir.

Boşanma süreçlerini sağlıklı bir şekilde geçiren veya sağlıksız bir aile ortamından sağlıklı bir aile ortamına geçen çocukların ders başarılarının çok daha iyi olduğu anlaşılmaktadır. Yıldırım'ın (1998) yaptığı araştırmada aile ortamı ve eşler arasındaki huzursuzluklar çocukların akademik durumuna olumsuz etki etmektedir bulgusu bu durumu desteklemektedir. Çünkü çocukların huzursuz bir aile ortamında okul ve ders motivasyonuna odaklanması zor olmaktadır. Ancak huzursuz aile ortamından huzurlu aile ortamına geçen çocukların okul ve ders motivasyonlarının daha iyi olduğu bulgusu edinilmiştir. Ayrıca Emery'nin (2013) yaptığı araştırmaya göre de anne ve babası boşanmış her çocuk akademik yönden başarısız olacak diye bir durum söz konusu değildir. Çünkü bazı çocukların kişisel ve ailevi sorumlulukları arttığı için onlar için olumlu yönde bir gelişme olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Bilici'nin (2018) yaptığı araştırmada ise anne ve babası boşanmış çocukların okulda sorunlar yaşayarak akademik yönden başarısız oldukları tezinden bu araştırma sonucu farklı çıkmıştır. Çünkü Şentürk'ün (2012) de ifade ettiği gibi her boşanma kendine özel ve farklı niteliklerde olduğu için çocukların etkilenme boyutu farklılaşmaktadır.

Sonuç olarak literatürdeki araştırmalara (Aslıhan, 1998; Uzun, 2013; Kuru, 2018; Aral, Gürsoy ve Dizman, 2006) göre boşanma öğrenciler açısından genelde olumsuz bir durum olarak ifade edilmektedir. Ancak bu araştırmaya göre boşanma süreçlerinin sağlıklı/sağlıksız yürütülmesi durumuna göre değişmektedir. Boşanma süreçlerinin sağlıklı yürütülmesi öğrencileri olumlu, sağlıksız yürütülmesi durumu ise öğrencileri olumsuz etkilediği sonucu çıkmaktadır.

SINIRLILIKLAR

- Araştırma İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı 2020-2021 Eğitim ve Öğretim Dönemi'nde farklı ortaöğretim devlet okullarında eğitim gören-anne ve babası boşanmış 10 öğrenci ve bu öğrencilerin anneleri ile sınırlıdır.

- Bu araştırma 15-18 yaş aralığında olan ortaöğretim öğrencileri ile sınırlıdır.
- İstanbul'daki rehber öğretmenleri olan ortaöğretim okulları ile sınırlıdır.
- Katılımcı öğrenci ve annelerinin görüşleri ile sınırlıdır.

ÖNERİLER

- Anne ve babası boşanma aşamasında, boşanma sırasında veya boşanma sonrasındaki çocukların okul tarafından tespit edilerek gerekli psikososyal ve akademik desteklerin mikro, mezzo ve makro boyutta verilmesi boşanma süreçlerinde yaşanacak olumsuzlukların en aza indirgenmesi bakımından önemlidir.
- Bu araştırma boşanmanın çocuklar üzerindeki etkilerini üç farklı süreç ve farklı katılımcılar ile ele alması bakımından yeni yapılacak araştırmalara kaynaklık etmesi beklenmektedir.
- Çocukların aile ve okul sistemleri ile ilgili yaşadığı sosyal ve akademik sıkıntı ve problemlere yönelik yeni araştırmalar yapılarak farkındalık oluşturulmalı, sorunların çözümüne uzmanların katkı yapması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akça, Ü. (1997). aile içi iletişim ve eğitime etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, (35), 35-73.
- Alkan, E. Ö. (2014). *Parçalanmış aile modelindeki öğrencilerin eğitimindeki başarı durumları (Trabzon örneği)* [Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Alkan, E. Ö. (2018). Aile parçalanmasının çocuğun okul başarısına etkisi: Trabzon örneği. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 4(5), 167-225.
- Altuntaş, G. (2012). *Boşanmış ebeveynler ile boşanmamış ebeveynlerin lise birinci, ikinci, üçüncü sınıflarda okuyan çocuklarının sürekli öfke ve öfkeli ifade tarzı, benlik saygısı ve anksiyete düzeylerinin karşılaştırılması* [Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Amato, P., & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*, 110(1), 26-46.
- Aral, N., Gürsoy, F., & Dizman, H. (2006). Tam ve Parçalanmış Aileye Sahip Olan Çocukların Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi. *Küreselleşen Dünyada; sosyal hizmetler konumu hedefleri ve geleceği* (ss. 159-173) içinde Antalya. TC Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu.
- Arslan, S. (2018). *Boşanmanın Lise öğrencileri üzerindeki etkisinin okul sosyal hizmeti bakış açısıyla incelenmesi: Sincan ilçesi örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Aslıhan, M. N. (1998). *Parçalanmış veya tam aileye sahip çocukların öz-kavramı depresyon düzeyleri ve akademik başarılarının yaş ve cinsiyet yönünden karşılaştırılması* [Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Balcı, A. (2001). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Pegem Yayıncılık.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma süreci: Nitel bir Araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Bilici, A. B. (2018). Hayatı Anlamlandırma sürecinde boşanmanın ortaokul çocuklarının üzerindeki psiko-sosyal etkileri, Fevzi Çakmak ortaokulu örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(56), 257-269.

- Binbaşıoğlu, C. (2000). *Ailede ve okulda eğitim sorunları*. M.E.B. Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2020). *eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Çiçekli, A. (2019). *Boşanmalar üzerine sosyolojik bir araştırma van örneği (2001-2016)* [Doktora Tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Dalkılıç, M. (2006). *Lise öğrencilerinin ana-baba ve ergen ilişkilerinde algıladıkları problem çözme ve iletişim becerilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Emery, R. E. (2013). *Evlilik, boşanma ve çocukların uyumu (Çev. Elif Okan Gezmiş)*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Erol, S., & Sezer, A. (2015). Aile sağlığının geliştirilmesi. S. Kuşuoğlu, & B. C. Demirbağ, & (Eds), *Aile temelli sağlık yaklaşımı* içinde. Özyurt Matbaacılık.
- Güler, K., & Kalafat, B. (2022). Boşanma ve boşanmanın yetişkinler üzerindeki etkilerinin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(135), 207-232. <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.65841>
- Kahraman, S. (2016). *Boşanma sonrasında genç-ebeveyn ilişkilerinin sürdürülmesi ve öğrencinin akademik başarısına etkisi (Afyon ili örneği)* [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Kaya, K., & Tan Eren, G. (2020). Boşanma ve erken boşanmaların artış nedenleri. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(9), 708-728.
- Kuru, D. (2018). *Anne-Babası boşanmış ve boşanmamış çocukların depresyon belirtilerinin anne-baba tutumları açısından incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi.
- Özcan, U. (2018). *Ebeveynleri Boşanmış ve boşanmamış ergenlerin öz yeterlik ve sosyal destek düzeylerinin karşılaştırılması* [Yüksek Lisans Tezi]. Ordu Üniversitesi.
- Öztürk, E. (2023). *Aile içi iletişimin çocuk üzerindeki etkileri* [Yüksek Lisans Tezi]. KTO Karatay Üniversitesi.
- Sağlam, P. (2016). *Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin algıladıkları ana-baba tutumlarının ve bazı değişkenler açısından aile faktörünün akademik başarıları ve teog sınav başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Sönmez, F. (2001). *Anne-babası boşanmış ergenlerle anne-babası boşanmamış ergenlerin benlik imgelerinin karşılaştırılması* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Şentürk, Ü. (2006). *Parçalanmış aile çocuk ilişkisinin sebep olduğu sosyal problemler* [Doktora Tezi]. Malatya Üniversitesi.
- Şentürk, Ü. (2012). Parçalanmış aile çocuklarının eğitimdeki başarı/başarısızlık durumu (Malatya örneği 2006). *Sosyal Politika Çalışmaları*, 7(29), 105-126.
- TÜİK. (2018-2022). Türkiye istatistik kurumu *boşanma istatistikleri*. <https://www.tuik.gov.tr>.
- Uzun, Ç. (2013). *Anne-babası boşanmış ve boşanmamış çocuklarda depresyon ve sosyal becerilerin değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi.
- Yanar, K., & İlhan, T. (2022). Boşanmış aile çocuklarında boşanmanın etkileri ve travma sonrası büyüme: nitel bir çalışma. *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(12), 172-186.

Yaylalı, F. N. (2022). *Modernleşme sürecinde türk aile değerlerinde değişim (Karaman örneği)* [Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. baskı). Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, İ. (1998). Akademik başarı düzeyleri farklı olan lise öğrencilerinin bazı değişkenlere göre sosyal destek düzeyleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(10), 33-45.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Family is the first institution where communication, socialization, individual and social rules are taught to children and taken as a model by them. The healthy functioning of all functions of this institution reflects positively on the mental and physical health of family members. However, in today's societies, damage to the family institution due to internal and external reasons affects family members materially and morally. As a result of this situation, family members are dispersed due to the divorce of spouses who cannot continue their marriage due to social or private reasons. However, it is very important for children that the family is whole and functional. Because it is the first place where children learn theoretical and practical information about life and society. The family is important not only for the child's upbringing and meeting his/her individual needs, but also for the child's socialization and adaptation to society through gaining personality and identity. In addition, the nature and quality of the primary education that the family gives to the child affects the child's future school and professional life, as well as family and social life.

Methods

In this research, qualitative research method was used to serve the purpose. When it comes to social sciences, qualitative research is a priority method over quantitative research in terms of providing more detailed information about psychological and social phenomena and finding answers to difficult questions with traditional methods. Interview technique, one of the most used techniques in qualitative research method, was preferred as a data collection tool.

Results, Conclusion and Discussion

In this study, the pre-divorce, during and post-divorce processes of high school students whose parents are divorced were examined. Under these three processes, the student's academic status and future professional preferences were examined. Additionally, the expectations and experiences of the student and the mother were conveyed.

According to research findings, it is understood that students' school and course motivation is generally not negatively affected during divorce processes. However, some students state that they experienced problems caused by their mothers and fathers during the process. Therefore, their academic and professional expectations were negatively affected.

When divorce processes are not carried out in a healthy manner, students' school and course motivation may be affected in the short term. However, the short-term effects of divorce disappear after a certain period of time when students accept the divorce of their parents. In addition, it was found that while children's short-term school and course motivation was negatively affected before and during the divorce, the negative effects disappeared after the divorce.

Divorce-related events have long-term effects on the student's educational and professional life. In this case, the social and economic difficulties experienced by the children and the mother

due to the divorce of the parents cause significant changes in the educational and professional lives of the children. For example, reasons such as the child starting to work at an early age due to the difficulties experienced by the mother, directing the children to professions that will be easier and earn more money due to the mother's pressure, and being exposed to school and city changes in order to stay with the mother or father, cause significant changes in the educational and professional future of the children. However, the result of this research is different from the thesis that children whose parents are divorced experience problems at school and fail academically. Because the phenomenon of divorce is unique and has different characteristics, the extent to which children are affected varies.

As a result, according to research in the literature, divorce is generally expressed as a negative situation for students. However, according to this research, it varies depending on whether the divorce processes are carried out in a healthy or unhealthy manner. It is concluded that the healthy conduct of the divorce processes affects the students positively, while the unhealthy conduct of the divorce processes affects the students negatively.